

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΡΩΪΜΑΚΗΣ

Ιούλιος του 1916, ένας από τους σπουδαιότερους, για να μην πω ο σπουδαιότερος, θεμελιωτής της Κρητικής ελευθερίας ο Χατζημιχάλης Γιάνναρης ψυχομαχεί.

Οι τοπικές εφημερίδες "ΝΕΑ ΕΡΕΥΝΑ", "ΚΗΡΥΚΑΣ" και άλλες ενημερώνουν τον λαό για την πάλη του Διγενή με τον Χάροντα και προκαλούν τη γενική συγκίνηση, το ενδιαφέρον και η αγωνία κορυφώνεται, όταν διαδίδεται πως έπεσε ο γίγαντας και την άλλη μέρα διαψεύδεται.

Όμως η κατάσταση της υγείας του είναι σοβαρότατη, δεν υπάρχουν ελπίδες επιστροφής, έτι στις 22 Ιουλίου 1916, η Δρυς των Λευκών Ορέων έπεσε, εκεί στο Μάλεμε στην αγροτική κατοικία του.

Η κηδεία του έγινε δημοσία δαπάνη σε ένδειξη τιμής. Με διαταγή δε της Κυβερνήσεως, απενεμήθησαν στο νεκρό τιμές υποστρατήγου. Από το Μάλεμε ο νεκρός μεταφέρθηκε στα Χανιά. Στο Μητροπολιτικό Ναό των Εισοδίων ανέμενε άπειρο πλήθος κόσμου για να αποχαιρετήσει τον αγαπημένο του ήρωα και να εκφράσει την ευγνωμοσύνη του προς αυτόν. Η νεκρώσιμη ακολουθία διαβάστηκε μέσα σε ατμόσφαιρα λίαν συγκινησιακή. Στέφανα κατατέθηκαν πάρα πολλά, μεταξύ των οποίων διακρίνονταν: Της Βουλής των Ελλήνων, του Ελευθ. Βενιζέλου, του Ρούφου και άλλων διακεκριμένων προσώπων, του Δήμου Χανίων και άλλων Δήμων και Κοινοτήτων, του Εργατικού Κέντρου Χανίων και άλλων σωματείων. Λόγους επικηδείους εξεφώνησαν ο Α' Αντιπρόεδρος της Βουλής Αντ. Κατζουράκης, Εμ. Ξηράς και Γεωρ. Σαρρής, δικηγόροι. Μετά το πέρας της νεκρώσιμης ακολουθίας το φέρετρο με το νεκρό τοποθετείται επί κιλλίβαντος πυροβόλου και μεταφέρεται στον Άγιο Λουκά για να ταφεί σε τάφο που έχουν επιλέξει οι οικείοι του.

Οι δρόμοι της πόλης απ' όπου περνά η πομπή γεμάτη κόσμο που χειροκροτά και κλαίει, τα καταστήματα και τα σπίτια έχουν υψώσει μεσιότητες τις σημαίες, το ίδιο και το Δημαρχείο, το Εργατικό Κέντρο και άλλα δημόσια καταστήματα. Ο Κρητικός λαός έτσι ξεπροβοδίζει προς την αιωνιότητα το δικό του Κολοκοτρώνη. Φτάνοντας στον Άγιο Λουκά η πομπή και μέχρι να ψαλεί επί του τάφου η σχετική εκκλησιαστική ευχή και να εκφωνηθεί επιτάφιος λόγος από τον δικηγόρο κ. Χατζηράκη, συνέβη κάτι πρωτόκουστο και συ-

Το χρονικό της κηδείας του Χατζημιχάλη Γιάνναρη

Χατζή - Μιχάλης Γιάνναρης, Γενικός Αρχηγός Κυδωνίας 1866 - 1898.

γκλονιστικό! Στην αυλή της εκκλησίας σεβάσμιμοι γέροντες (οι καλαμαράδες της εποχής τους είπαν "λείψανα πλέον των πολύμοχθων αγώνων της πατρίδας", απολειφάδια δηλαδή), με νεώτερους ξεμαλλιασμένους έτοιμους για επεισόδια και έφηβους που μεγάλωσαν μόλις την περασμένη νύχτα να φωνάζουν όλοι μαζί «Ο νεκρός είναι δικός μας, δεν είναι εδώ η θέση, που του το 'χουμε υποσχεθεί» και άλλες απειλητικές φράσεις. Τρέχει ο υπεύθυνος της τελετής να δει τι συμβαίνει, τελειώνει κι ο Χαζήρης το λόγο του.

Ο αετός της Μαδάρας μετέωρος πάνω απ' τον τάφο μεταξύ ουρανού και γης περιμένει. Οι διαπραγματευτές είναι σκληρές. «Ξέρτε οι οικείοι του έχουν υποδείξει την εδώ ταφή». Ένας γέροντας απομεινάρει από το Εξάρι, του απαντά: «Καπετάνιε εγώ είμαι κουφός κι εσύ δεν ακούς; Τι να ακούσω; Τι νεκρώσιμη ακολουθία. Προ λίγου ακούστηκε "Ούτως εξέλειπε της συγγενείας αυτούς"». Άλλος γέροντας του λέει «όσο για την πολιτεία αυτή έκαμα το καθήκον της και με το παραπάνω, η τελετή τελείωσε, αμέτε στο καλό και πάμε κι εμείς στη δουλειά μας με το νεκρό μας». «Κι η εκκλησία τι λέει;» ρωτά πάλι ο καπετάνιος. Άλλος γέροντας του απαντά, δείχνοντας το Μητροπολιτικό Αγαθάγγελο Νινολάκη που 'στεκε πάνω από τον τάφο, περιμένοντας υπομονετικά την απόφαση της πολιτειακής αρχής για να μιλήσει κι αυτός. «Ρώτα τον Μητροπολίτη που ήταν φίλος κι εξομολόγος του Αρχηγού».

- Ακούστε - ακούστε, φωνάζει ο τελετάρχης. Άκρα σιωπή!
«Η τελετή εδώ θεωρείται περατωθήσα, η Πολιτεία δεν μπορεί να σας βοηθήσει σε τίποτα παρά

Από τον Τύπο της εποχής για τον θάνατο του Χατζημιχάλη Γιάνναρη.

μόνο θα διαθέσει στρατιωτικό όχημα που θα σύρει το κιλλίβαντα με το φέρετρο ως το Φουρνέ στα Ριζώματα κι από εκεί και πέρα ο Θεός βοηθός σας». Τα χειροκροτήματα και οι πυροβολισμοί σκόρπισαν μια ανεπίτρεπτη χαρμολύπη που εμείς τη λέμε κρητική λεβεντιά, ενώ οι άλλοι τη λένε κρητική κουζουλάδα.

Γρήγορα το σκηνικό άλλαξε, τα σειρήνια, οι χρυσές επωμίδες, τα φράκα και τα παπιγιόν καθώς και τα συνολάκια εκ Παρισίων εξαφανίστηκαν. Στην αυλή του Αγίου Λουκά βλέπεις μόνο ξεθωριασμένα σαλιβαρομήτανα, μαύρα μαντήλια με τα κρόσσια ριγμένα στα μάτια, μαυροφορεμένες γυναίκες που έχουν πληρώσει ακριβά με αίμα συγγενικό τη λευτεριά που απολαμβάνουν σήμερα.

- Αντέστε - αντέστε, ομπρός οι γυναίκες, πίσω οι γερόντοι και παραπίσω τα κοπέλια και οι νέοι, ακολουθούμε το κιλλίβαντα, φωνάζει κάποιος που αυτοδιορίζεται τελετάρχης και συνεχίζει. Όσοι έχετε έρθει με χτήματα φύγετε, θα μας περιμένετε στα Ριζώματα για να τα πάρουν οι ανήμπορες γυναίκες και οι γέροντες. Στα Ριζώματα φτάσανε την ώρα που ο ήλιος χάνονταν πίσω τους. Σήκωσαν το φέρετρο με το νεκρό από τον κιλλίβαντα, πέρασαν τον ποταμό και άλλαξαν σχηματισμό.

κοιμάστε στα καπούλια τω γαϊδουριών και πώς θα σας πάνε τα κακορίζικα ως τσοι Λάκκους;

Η νύχτα σιγά - σιγά προχωρεί απ' το λαγκό που κατεβαίνει από τα Καρανού στα Σκορδαλού και φτάνει ως το Φουρνέ για να ενωθεί με τη Μεσκληινή κοιλάδα χύνεται ένας Μαδαρίτικος αέρας, σκέτος ανασασμός που κάνει τα κορμιά να ριγούν.

Οι γυναίκες χωρίς να το καταλάβουν πιάνουν το μοιρολόι.

Πόσα μοιρολόγια ειπώθηκαν εκείνη τη νύχτα μέχρι να φτάσουν στον Ομαλό, δεν ξέρω. Μα και στους άνδρες δεν έλειψαν οι στιχοπλόκοι.

Ξημερώματα, περνούσαν τα Μοιριστικά, σαν ανατράνισαν στην πάνω μπάντα, τους έδωσαν οι πρώτες ακτίνες του ήλιου, μετρήθηκαν, είχαν μείνει οι μεστωμένοι άντρες μερικοί γέροντες και λιγοστές γυναίκες που λέγονταν πια καπετάνισσες. Κατηφόρισαν για το οροπέδιο, στον πύργο, στον Άγιο Παντελεήμονα, στο σπίτι του καπετάνιου τον περίμεναν οι λίγοι παραθεριστές και οι βοσκοί του Ομαλού με τον παπά. Φίλησαν το φέρετρο, το χάιδεψαν ύστερα βάλθηκαν να περιποληθούν αυτούς που αποτόλμησαν αυτή την αποκοτιά. Πόδια και χέρια πληγωμένα, ρούχα σχισμένα, πρόσωπα λασπωμένα, ο ιδρώτας και η σκόνη της Μαδάρας είχαν πλάσει φαραωνικά φαγιούμ... Τους βοήθησαν να πλυθούν, τους έδωσαν ρούχα καθαρά ν' αλλάξουν και τους έβαλαν να κοιμηθούν στον πύργο. Ύστερα πήραν το φέρετρο και το 'φεραν στον τάφο που περίμενε χρόνια τώρα ανοιχτός στο νότιο τοίχο του πύργου, το γίγαντα. Ο παπάς διάβασε σιγανά την ευχή για να μην ξυπνήσει τους στρατοκόπους κι οι βοσκοί κατέβασαν όμορφα - όμορφα τον καπετάνιο στην αιώνια κατοικία του. Ένας τουρίστας είπε στα ελληνικά: - Μακρύς ο Λάκκος που άνοιξε και κλει το γίγαντά μας.

Απόσπασμα από επικήδειο που εκφωνήθηκε μετά την νεκρώσιμη ακολουθία.

Μπροστά μπήκαν τα μουλάρια που ξέρουν να περπατούν με κλειστά τα μάτια στις κακοτράχαλες στράτες της Μαδάρας και θα οδηγήσουν με ασφάλεια μέσ' στη νύχτα την πομπή. Πίσω ακολουθούσαν τα γαϊδουράκια, ύστερα οι ντελικάτες γυναίκες, πορπατχτές και πίσω τους το φέρετρο με τα κοπέλια να συνορίζονται ποιος θα μπει στην τετράδα να ξεκουράσει το φίλο του. Παραπίσω οι νέοι, οι μεστοί άντρες και οι γέροντες.

- Μωρέ κοπέλια, κάνει ο μπάριμπα Μαθιός, μη σκαρνέβεστε, γιατί αντράκια μου ώστε ν' ανεβούμε τα Ριζώματα, σας βλέπω να

ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΜΑΤΑ

Ωχου περήφανα πουλιά και σταυραετοί τω Λάκκου Παντέρμα πετροχώραφα κι ασκλάβωτη Μαδάρα Χαροκαμένη, αχώριστα συντροφιασμένη Εξάρα Κλάψετε ο Χάρος νίκησε το Τουρκοφάγο Δράκο.

Λακκιώτικα ασημάριμα στερνή βολά μαζί του Πηγαίνετε στο μνήμα του, βροντήσετε και θάναι το λάλημά σας μουσική και δέηση που θα πάνε οι αντίλαλοι ως τον ουρανό που βρίσκεται η ψυχή του.